

ՅՈՒՐԻ ՎԵՍԵԼՈՎՍԿՈՒ ԱՆՏԻՊ ԲԱՆԱՍԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հայ պարբերական մամուլի պատմության մեջ իրենց տառնձին տեղն ունեն ձեռագիր թերթերն ու մամուլերը։ Այդ՝ տակավին չստատմագրված, ձեռագիր մամուլերից է «Գործը»։ «Գործը», որ եղել է Հատարյան ճեմարանի հայ աշակերտության օրգանը, հրատարակվել է միայն երկու տարի՝ 1887—1888 թթ. սկզբում օրգեն շարաթափերի, հետո օրգեն մամուլերի։ «Գործը»-ի 1887 թվականի համարներից Մինաս Բերբերյանի արխիվում պահպանվել է ընդամենը 10 համար, 1888 թվականից՝ 6 համար։

«Գործը»-ի չորս թմբում է եղել Հայդարյան ճեմարանի այն երիտասարդությունը, որին զբաղեցնում էին այն ժամանակվա հայ իրականության այնպիսի հարցերը։ «Գործը»-ի գլխավոր աշխատակիցներն էն եղել Մինաս Բերբերյանը, Արշակ Էղիզարյանը, Առաքմյանը, Նանե Յուս. Վեսելովսկին։ Երևան Բերբերյանը հայտնի է իրեն գրական քննադատ, Յուս. Վեսելովսկին՝ օրգեն թարգմանիչ, հայ գրի եռանդուն պրոպագանդիստ ստաների մեջ։

«Գործը»-ի աշխատակիցների նպատակն է եղել հայ երիտասարդության մեջ սեր տրվեցնել գեղի հայրենիքը, նրա պատմական անցյալը, նրա մեջ առաջացնել ազդեցիկ—հասարակական հետաքրքրություն, սղել նրան գեղի սուղածագործական ախտառնք։ Այդ խնդիրներն էն սփրված «Ազդեցիկն պատմության ուսումնասիրությունը», «Արք լրագրությունը», «Հայկական նոր սերունդ» փերնադերսով հոգիամեները։ Սրինակ՝ «Գործը»-ի 1887 թվականի № 6-ը տառնադրող հոգիամենում տպված է «Եստե անդամ, ենք տար փրճել, խոսել մեր ճնշված հայրենիքից ընդհանուր ազատամարտության ու ազատության մասին, սակայն չենք մտածել, որ հայր իրեն չի ճանաչում, բայց տառնի ինքնաճանաչություն ոչ մի դարձ չի կատարվում, մանավանդ աշխարհի սուրբ, ծանրակշիռ դարձ, ինչպիսին է ընդհանուր ազդեցիկն ազատամարտության։ Այս — հետ ազատամարտությանից մի ուրիշ բով միջոց կատարյալ ազատության փրճելու համար...»։ Ահնք, մեր բաջ ու սուրբ նախնիաց արժանի օրդիրը, չկարողացանք սրճել մեզ ժառանգություն թողած անկախությունը, ազատությունը և այժմ անարդ ոտքուկ ենք, օտարին ծառա, հարցնելի է ինչու...»։

Այս խորհրդածությունների վրա նկատելի է այն ժամանակվա ուսանական տառնափոր մտածողության ազդեցությունը։ Գուցե նրանք լավ և հասան պատկերացում չունեին իրենց հրապած ազատարեր ազատության մասին, բայց որ նրանք շատ սրտախի գիրքափորում ունեին գեղի մեջ շարք հարցեր, կատկածից փեր է։ Ազդեցիկն պատմության զատավանդման արդյունք, հայկական գործողների փակամբ ցարիզմի կողմից տրվի գայրույթ առաջացրեց Հայդարյան ճեմարանի աշակերտության մեջ, որի անմի-

СТАРЫЙ АРМЯНИН К МАЛЕНЬКОМУ СЫНУ

— «Ты расти, сынок мой милый,
На войну пойдем,
Собирай свои ты силы
Для борьбы с врагом.

И когда промчатся годы,
Взяв тяжелый меч,
Ты пойдешь искать свободы
Среди грозных сеч.

Пусть исчезнет угнетенье...
Что ж, сынок, молчишь?
Иль боишься ты сраженья
И пред ним дрожишь?»

— «Нет, отец, прошло то время,
Я пойду с тобой;
В руки меч, а ногу в стремя,
И помчимся в бой.

Не боюсь я супостата
И его полков: —
У подошвы Арарата
Умереть готов!»

— «Так, мой сын! Промчатся годы,
Мы вперед пойдем, —
Мы пойдем искать свободы
Среди сеч с врагом!..»

К АРМЯНАМ

Я не родился там, где вы могли родиться,
Востока жаркий луч меня не согревал.
Нет! В северной стране я должен был томиться,
Но я далекий край любить не перестал.

Он вдохновлял меня; меж трудностей науки
Он для меня светил отрядною звездой;
Я видел новый свет, другие слышал звуки,
И я стремился вдале восторженной душой.

Аракса древнего шумящее течение,
Под шапкой белой великий Арарат,
Развалины дворцов и замков разрушение
Мечтанья разные невольно возбуждают.

И вспомнил я тогда про древние сказанья,
Победы Хайка я, Арама воспевал,
Тигра на славного великие деянья
Я с уважением и страхом вспоминал.

Я пел о мужестве великого Вардана,
О славных с Персами сражениях я пел,

Про горестный конец и гибель Гайастана
Народу своему поведать я хотел.

А вы, рожденные под ярким солнца светом,
Узнайте, что в глуши, среди северных лесов
Я не могу никак быть северным поэтом,
Восточную страну я воспевать готов.

Я вам сочувствую, о дети Гайастана,
Одно заветное мечтание храня:
Быть может, день придет, среди мрачного тумана
Взойдет на небосклон Армении заря.

АРМЯНСКОМУ НАРОДУ

Когда свобода оживится
И время славное придет,
Народ армянский устремится
На притеснителей вперед.

Великий день! Тогда судьбою
Решится должный, тяжкий спор.
Пред возмущенною толпою
Враги увидят свой позор.

И взглянет мир с немым презрением
На козлы злобные врагов,
И вы помчитесь с упоением
В освобожденный край отцов.

Пусть в вашем сердце вспыхнет пламя:
Вперед, Армении сыны!
Уж рог трубит, взвилось знамя
Опять прославленной страны.

«ТЫ ЗНАЕШЬ КРАЙ»...

Ты знаешь край, где вдалеке Аракс стремится
И песню дивную поет про старину,
Где бледный лик луны в его струю глядится,
Когда с своих высот он серебрит волну.

Где все возносит ум к тому, что миновало,
Чего в наш жалкий век не будет никогда,
Что в древний век побед и волноты бывало
В те незабвенные далекие года!

Где патриарх Масис с седою головою
Стоит, как верный страж, над землями отцов
И смотрит, полон дум и с горестью большою,
На длинный, грустный ряд разрушенных дворцов.

Увижу ль я когда тебя, о край блаженный!
Я о тебе всегда на севере мечтал,
Когда истории страницы вдохновенной,
Оставив шумный свет, задумчиво читал.

ПЕРЕД ПОРТРЕТОМ ВАРДАНА МАМИКОНЯНА

Нет! Я не армянин. Где лес шумит сосновый
И где холодная колышется волна,
Где холод и мороз и воздух где суровый,
Там мой народ, моя страна.

Но тронулся и я несчастьем Гайастана, —
И я скорбел о нем меж северных полей,
Я вспомнил про колен великого Вардана,
И чувства горькие кипят в душе моей.

О, если б был он жив! Мечом вооруженный,
Услышав горький плач народа своего,
Он спас бы Гайастан, врагами угнетенный,
И выше всех клечей поставил бы его.

Увы! Погиб герой! Любимому народу
Не может помощь он в несчастье подать,
Он не пришел спасти армянскую свободу
И родине своей не помешал страдать.

Уж целых пять веков покоя и свободы
Его Армения врагами лишена;
Но старец Арарат стоит, как в прежние годы,
И он напомнит всем былые времена.

Пройдут года, и правда вновь проснется,
И тронется весь мир несчастьем армян,
И после долгих лет свобода встрепенется,
И полный новых сил воспрянет Гайастан.